

14. A szóbeliség és az írásbeliség hatása a szövegformálásra

A szöveg vagy beszédmű alapvető ismertetőjegyei:

- a nyelvi egységek csúcsán helyezkedik el
- a mondatnál nagyobb, teljes értékű nyelvi és beszédesemény
- rendszerint több mondatból áll, láncolat
- lezártág és teljesség jellemzi
- több önálló mozzanatból alkotott egész

A szöveg két alapvető megjelenési formája: az élőbeszéd és az írott szöveg

Az élőbeszéd:

- a hangok egymásutánja, tehát **akusztikai**, időbeli benyomás.
- időben mulandó, pillanatnyi és szűkebb hatókörű, helyhez kötött.
- a hallgató **visszajelzésének többféle lehetőségét** nyújtja.
- gyors gondolkodást, azonnali szövegezést igényel.
- **a közlés minden eszköze szerepet kaphat a gondolatcserében:** a szavak és a nyelvtani szabályok, a nyelv zenei elemei, a nem nyelvi kifejezőeszközök.
- ösztönösebb igénytelenebb nyelvi viselkedés.
- a normáktól való kisebb nagyobb eltérés.
- **lazább, szabálytalanabb szerkesztés.**

(Élőbeszéd:

- akusztikai, időbeli benyomás
- hangok egymásutánja

-időben mulandó, pillanatnyi)

Élőszóban pl. társalgásban általában kevesebb igényességgel fogalmazunk, lazábbak a mondatkapcsolatok, szabálytalanabb a szövegszerkesztésünk, rendezetlenebbek a mondataink.

Mivel a befogadó számára csak egyszer hangzik el a szöveg, helyzethez kötött, időben múlandó élményt jelent.

Másképpen kell felépíteni a szöveget szóban, mint írásban. Gyakrabban van szükség ismétlésekre és visszautalásokra.

Az írással szemben viszont az az előnye, hogy azonnal látjuk a hallgatók visszajelzéseit, és ezeket figyelembe vehetjük szövegalkotáskor.

Kifejező eszközökben is gazdagabb az élőszó, mint az írott szöveg, hiszen a szavakat a mondatokat a beszéd nem nyelvi elemei kísérik: a hangjelek, a tekintet, az arcjáték, a gesztusok, a testtartásunk, egész jelentésünk.

Szóban szívesebben használunk állandó nyelvi kifejezéseket, társalgási fordulatokat, töltelékszavakat.

Szóbeli szövegtípusok például:

- társalgás,
- meghívás,
- köszöntés,
- kérdés,
- felelet.

Az írott forma:

- meghatározó technikája hangzó beszéd átalakítása írásjelekre, tehát **vizuális térbeli** benyomás

- időben, térben kevésbé korlátozott.

- **a visszajelzések csak korlátozott** (késletett) lehetőségei vannak.

- időt enged a gondolkodásra.

- **a kifejezőeszközöknek csak korlátozottabb körére építhet:** szavak és nyelvtani szabályok, a zenei elemek és a gesztusok csak korlátozottan, nagyon áttételesen kaphatnak szerepet.

- tudatosabb, igényesebb nyelvi viselkedés.
- szigorúbb normakövetés.
- **szabályosabb, megformáltabb szerkesztés**

(Írott szöveg:

- szűkebb hatókörű, helyhez kötött**
- írásjelek egymásutánja**
- vizuális, térbeli benyomás)**

Az írott szövegek sem csupán nyelvi jelekkel, szavakkal, és mondatokkal hatnak ránk, hanem egész formájukkal, szövegképükkel, betűformákkal, a tagolással és az egyéb nem nyelvi jelekkel.

Az előszó látható és hallható nem nyelvi jeleit nem helyettesítik, de valamennyire megjelenítik az írásjelek.

Mivel írásban van időnk előkészíteni, átgondolni és átolvasni a szöveget, írásbeli közléseink többnyire tudatosabbak, igényesebbek és megfontoltabbak. Nincs szükség annyi ismétlésre, terjengősségre, hiszen az olvasónak van módja arra, hogy többször elolvassa a szöveget.

Írásban viszont nincs lehetőségünk figyelembe venni az olvasó azonnali visszajelzéseit. Az írott forma maradandóbban őrzi a nyelvi hagyományokat.

Írásbeli szövegtípusok például:

- feljegyzés,
- dolgozat,
- levél,
- önéletrajz,
- kérvény,
- hirdetés.